

Дук Д.У.
Чараўко В.У.

МАТЭРЫЯЛЫ
для самастойнай падрыхтоўкі па дысцыпліне
«АРХЕАЛОГІЯ»
для студэнтаў дзённага і завочнага
(дыстанцыйнага) аддзяленняў

ЗМЕСТ

Тэма 1. Археалогія як навука.....	4
1.1. План тэмы.....	4
1.2. Заданні на засваенне тэрміналогіі.....	4
1.3. Заданні на засваенне персаналій.....	5
1.4. Заданні на засваенне геаграфічных назваў.....	6
1.5. Заданні на засваенне храналогіі.....	7
1.6. Пытанні для самакантроля.....	7
1.7. Творчыя заданні.....	8
1.8. Дадатковая літаратура па тэме.....	9
Тэма 2. Палеаліт.....	10
2.1. План тэмы.....	10
2.2. Заданні на засваенне тэрміналогіі.....	10
2.3. Заданні на засваенне персаналій.....	11
2.4. Заданні на засваенне геаграфічных назваў.....	11
2.5. Заданні на засваенне храналогіі.....	11
2.6. Творчае заданне (крыжаванка).....	13
2.7. Пытанні для самакантроля.....	15
2.8. Дадатковая літаратура па тэме.....	15
Тэма 3. Мезаліт.....	16
3.1. План тэмы.....	16
3.2. Заданні на засваенне тэрміналогіі.....	16
3.3. Заданні на засваенне геаграфічных назваў.....	16
3.4. Заданні на засваенне храналогіі.....	17
3.5. Творчыя заданні.....	17
3.6. Пытанні для самакантроля.....	17
3.6. Дадатковая літаратура па тэме.....	17
Тэма 4. Неаліт.....	19
4.1. План тэмы.....	19
4.2. Заданні на засваенне тэрміналогіі.....	19
4.3. Заданні на засваенне геаграфічных назваў.....	19
4.4. Заданні на засваенне храналогіі.....	20
4.5. Пытанні для самакантроля.....	20
4.6. Творчыя заданні.....	21
4.7. Дадатковая літаратура па тэме.....	21
Тэма 5. Энеаліт і бронзавы век.....	22
5.1. План тэмы.....	22
5.2. Заданні на засваенне тэрміналогіі.....	22
5.3. Заданні на засваенне персаналій.....	22
5.4. Заданні на засваенне геаграфічных назваў.....	23
5.5. Заданні на засваенне храналогіі.....	23
5.6. Пытанні для самакантроля.....	23
5.7. Творчыя заданні.....	24
5.8. Дадатковая літаратура па тэме.....	24
Тэма 6. Жалезны век і сярэднявек.....	26
6.1. План тэмы.....	26
6.2. Заданні на засваенне тэрміналогіі.....	26
6.3. Заданні на засваенне геаграфічных назваў.....	27
6.4. Заданні на засваенне храналогіі.....	27

6.5. Пытанні для самакантроля.....	27
6.6. Творчыя заданні.....	28
6.7. Дадатковая літаратура па тэме.....	28
Тэма 7. Старажытная Русь.....	31
7.1. План тэмы.....	31
7.2. Заданні на засваенне тэрміналогіі.....	31
7.3. Заданні на засваенне персаналій.....	31
7.4. Заданні на засваенне геаграфічных назваў.....	32
7.5. Заданні на засваенне храналогіі.....	32
7.6. Пытанні для самакантроля.....	32
7.7. Творчыя заданні.....	33
7.8. Дадатковая літаратура па тэме.....	33

Тэма 1. Археалогія як навука

1.1. План тэмы

1. Вызначэнне археалогіі як навукі.
2. Гісторыя археалогіі.
3. Помнікі археалогіі як гістарычная крыніца. Віды археалагічных помнікаў.
4. Заканадаўчыя палажэнні аб ахове археалагічных помнікаў.
5. Археалагічныя разведкі і раскопкі.
6. Культурны пласт і стратыграфія.
7. Камеральная апрацоўка археалагічнага матэрыялу.
8. Археалагічная культура.
9. Метады датавання ў археалогіі.
10. Тэорыі развіцця грамадства ў археалогіі.

1.2. Заданні на засваенне тэрміналогіі

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, складзіце тэрміналагічны слоўнік, патлумачыўшы прапанаваныя паняцці. Запомніце гэтыя тэрміны. Тэрміны засвоены, калі вы здолейце раскрыць іх сэнс, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. абсалютная археалогія
2. адкрыты ліст
3. адносная археалогія
4. акропаль
5. археалагічная культура
6. археалагічная разведка
7. археалагічныя раскопкі
8. археалогія
9. архітэктурны помнік
10. аэрафотаздымка
11. візуальная разведка
12. гарадзішча
13. гістарычныя крыніцы
14. грабніца
15. грунтовае пахаванне
16. дагісторыя
17. дальмен
18. дзядзінец
19. калій-аргонавы метады

20. камеральная археалогія
21. кенатаф
22. кромлех
23. культурны пласт
24. курган
25. магнітаразведка
26. маўзалеі
27. менгір
28. метады пылковага аналізу
29. метады хімічнага датавання
30. могільнік
31. некропаль
32. падводная археалогія
33. пасяленні
34. пахаванні
35. “перыэгесіс”
36. петрогліф
37. помнік археалогіі
38. помнік вытворчай дзейнасці
39. радыёвугляродны метады
40. рэчавыя крыніцы
41. селішчы
42. “сістэма трох вякоў”
43. скарб
44. склеп
45. стаянка
46. стратыграфія
47. стратыграфія вертыкальная
48. стратыграфія гарызантальная
49. форма № 1
50. форма № 2
51. форма № 3
52. форма № 4
53. цытадэль
54. электраразведка

1.3. Заданні на засваенне персаналій

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, складзіце біяграфічны слоўнік, пазначыўшы значнасць для археалагічнай навукі гістарычных асоб.

Запомніце гэтыя імёны. Матэрыял засвоены, калі вы здолейце адказаць на пытанні, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Вінкельман І.
2. Герадот
3. Картэр Г.
4. Кэлюс
5. Лартэ Э.
6. Лебак Д.
7. Лэйярд Г.
8. Мантэлеус О.
9. дэ Манфакон, Б.
10. Марцілье Г.
11. Паўсаній
12. Страбон
13. Тойнбі А.
14. Тэмсэн К.
15. Тышкевіч Я.
16. Фуکیدзід
17. Чайлд Г.
18. Шліман Г.
19. Эванс А.

1.4. Заданні на засваенне геаграфічных назваў

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, складзіце геаграфічны слоўнік, пазначыўшы значнасць для археалагічнай навукі наступных геаграфічных аб'ектаў. Запомніце гэтыя геаграфічныя аб'екты. Матэрыял засвоены, калі вы здолейце адказаць на пытанні, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Альтаміра, пячора
2. Геркуланум, г.
3. Крыт, в.
4. Ніневія, г.
5. Пампеі, г.
6. Празіас, воз.
7. Троя, г.
8. Цешык-Таш, пячора
9. Шанідар, пячора

1.5. Заданні на засваенне храналогіі

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, пазначце даты наступных падзей (працэсаў). Запомніце гэтыя даты. Матэрыял засвоены, калі вы здолейце адказаць на пытанні, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Адкрыццё грабніцы Тутанхамона
2. Пачатак даследавання пячоры Альтаміра
3. Пачатак калекцыянавання антычных статуй у рымскім палацы Бельведэр
4. Пачатак раскопак Геркуланума
5. Пачатак раскопак на в. Крыт
6. Пачатак раскопак Ніневіі
7. Пачатак раскопак Пампей
8. Пачатак раскопак Троі
9. Прадстаўленне “сістэмы трох вякоў”

1.6. Пытанні для самакантроля

Адкажыце на прапанаваныя пытанні. Матэрыял лічыцца засвоеным, калі вы здолейце адказаць на пытанні без выкарыстання датаковага матэрыялу.

1. З якімі навукамі і дысцыплінамі археалогія мае найбольш шчыльныя сувязі? Чаму?
2. Дайце характарыстыку першаснага этапу станаўлення археалогіі як навукі (антычнасць, элінізм, сярэднявечча, Адраджэнне).
3. Ахарактарызуйце працэс сістэматызацыі археалагічных ведаў у XVII – XVIII стст.
4. Дайце характарыстыку перыядызацыі “трох вякоў”.
5. Якія асноўныя археалагічныя адкрыцці былі зроблены ў XIX ст.?
6. Назавіце асноўныя вынікі дзейнасці Г. Шлімана і А. Эванса, Г. Картэра.
7. Пералічыце асноўныя археалагічныя адкрыцці XX ст.
8. Назавіце асноўныя тыпы гістарычных крыніц.
9. Пералічыце асноўныя віды пахавальных помнікаў.
10. Дайце характарыстыку асноўных відаў пасяленняў.
11. Назавіце асноўныя заканадаўчыя палажэнні аб ахове археалагічных помнікаў у Рэспубліцы Беларусь.
12. У чым сутнасць Пастановы Савета Міністраў РБ № 651 ад 22 мая 2002 г.?

13. Назавіце асноўныя віды археалагічнай разведкі.
14. Вызначыце сутнасць падводнай археалогіі.
15. Назавіце асноўныя даведнікі археалагічных помнікаў Беларусі.
16. Назавіце асноўныя метады археалагічных раскопак пасяленняў і могільнікаў.
17. У чым заключаецца адказнасць археолага, які атрымаў Дазвол?
18. Назавіце асноўныя этапы камеральнай апрацоўкі археалагічнага матэрыялу.
19. Растлумачце прынцып стратыграфічнага метада.
20. Пазначце праблемы суаднясення археалагічнай культуры і этнаса.
21. Пералічыце метады адноснай храналогіі, раскрыйце іх сутнасць.
22. Пералічыце метады абсалютнай храналогіі, раскрыйце іх сутнасць.

1.7. Творчыя заданні

1. Метады вывучэння археалагічных крыніц з часам удасканалююцца. Між тым любыя археалагічныя раскопкі – гэта незваротная страта помніка. Ці маем мы маральнае права даследаваць археалагічныя помнікі зараз, ведаючы, што ў будучым іх магчыма было б вывучыць больш дасканалымі метадамі і атрымаць болей інфармацыі?
2. Л.С. Клейн адзначае, што маецца два падыходы да археалагічнай навукі. У межах першага лічыцца, што археалагічныя крыніцы, у адрозненне ад пісьмовых, гавораць самі за сабе. Таму пры неабходнасці гісторык можа свабодна выкарыстоўваць археалагічны матэрыял. У межах другога археалогія разглядаецца як асобная крыніцазнаўчая навукa. Інфармацыя, здабытая з археалагічных крыніц, патрабуе спецыяльнай апрацоўкі. Таму для гістарычнай інтэрпрэтацыі гісторык можа выкарыстоўваць не археалагічны матэрыял, а высновы археалагічнага даследавання. Якая пазіцыя падаецца вам аптымальнай?
3. Чаму археалагічныя раскопкі даюць болей каштоўнай інфармацыі, чым дзейнасць “чорных капацеляў”?
4. Фактычна, адкрыты ліст па форме № 3 не дае археолагу ніякіх правоў звыш тых, якімі валодае любы чалавек. Археолог з адкрытым лістом па форме № 3 можа, як і любы іншы чалавек, знаходзіць на мясцовасці археалагічныя помнікі, фатаграфіраваць іх, збіраць матэрыял на паверхні. Навошта тады патрэбна форма № 3?
5. Паразважайце, з якімі навукамі і дысцыплінамі ў археалогіі маюцца найбольш цесныя сувязі. Прывядзіце прыклады.

1.8. Дадатковая літаратура па тэме

1. Брей У., Трамп Д. Археологический словарь: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1990.
2. Грыцкевіч В. Крыніцы гістарычных // Энцыклапедыя гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 4. Мн.: БелЭн, 1997. С. 277–288.
3. Дук Д.У. Да пытання гістарыяграфіі метадалогіі археалагічнага даследавання Беларусі ў XIX ст. // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия А. Гуманитарные науки. 2005. № 7. – С. 31–39.
4. Ісаенка У.Ф. Археалагічная культура // Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыкл. / Беларус. энцыкл.; Рэдкал.: В.В. Гетаў і інш. – Мінск: БелЭн, 1993. – С. 47–48.
5. Калядзінскі Л.У. Культурны пласт // Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыкл. / Беларус. энцыкл.; Рэдкал.: В.В. Гетаў і інш. – Мінск: БелЭн, 1993. – С. 356.
6. Клейн, Л.С. История археологической мысли. – СПб., 2005.
7. Колосов А.В. Основы археологии. – Могилёв: МГУ им. А.А. Кулешова, 2012. – 160 с.
8. Крывальцэвіч М. Археалагічныя адкрыцці сьвету. Мн.: Atheneum, 2000.
9. Ланитцки Г. Амфоры, затонувшие корабли, затопленные города (Очерки о подводной археологии). – М.: Прогресс, 1982.
10. Левко О.Н. Практическая археология : учеб. Пособие / О.Н. Левко. – Могилёв: МГУ им А.А. Кулешова, 2006.
11. Мартынов А.И. Методы археологического исследования: Учеб. пособие / А.И. Мартынов, Я.А. Шер. – М.: Высш. шк., 2002.
12. Матюшин Г.Н. Археологический словарь. – М.: Просвещение: АО «Учеб. лит.», 1996.
13. Монгайт А.Л. Археология Западной Европы. Ч. 1: Каменный век. – М.: Наука, 1973.
14. Побаль Л.Д. Археалагічная разведка // Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыкл. / Беларус. энцыкл.; Рэдкал.: В.В. Гетаў і інш. – Мінск: БелЭн, 1993. – С. 49.
15. Тойнби А. Дж. Постигание истории: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1991.
16. Фэйган Б. Уводзіны ў археалогію / Пер. з англ. В. Мірончык, А. Сташкевіч; Пад навук. рэд. С. Тарасава. – Мн.: Беларускае Фонд Сораса, 1996.

Тэма 2. Палеаліт

2.1. План тэмы

1. Агульная характарыстыка палеаліту.
2. Алдувайская эпоха.
3. Ашэльская эпоха.
4. Эпоха мусцье.
5. Верхні палеаліт.
6. Верхні палеаліт на Беларусі.
7. Мастацтва верхняга палеаліту.

2.2. Заданні на засваенне тэрміналогіі

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, складзіце тэрміналагічны слоўнік, патлумачыўшы прапанаваныя паняцці. Запомніце гэтыя тэрміны. Тэрміны засвоены, калі вы здолейце раскрыць іх сэнс, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Абсідыян
2. Адшчэп
3. Алдувай
4. Арыньяк
5. Аўстралапітэк
6. Ашэль
7. Галацэн
8. Гарпун
9. Зерняцёрка
10. Індустрыя
11. Клівер
12. Крэмень
13. Левалуа
14. Лук
15. Мадлен
16. Мамант
17. Мусцье
18. Неандэрталец
19. Нуклеўс
20. Палеаліт
21. Палеантрап
22. Пласціна
23. Плейстацэн
24. Разец

25. Рубіла
26. Рэтуш
27. Салютрэ
28. Чалавек прамаходзячы
29. Чалавек разумны
30. Чалавек умелы
31. Чопер

2.3. Заданні на засваенне персаналій

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, складзіце біяграфічны слоўнік, пазначыўшы значнасць для археалагічнай навукі гістарычных асоб. Запомніце гэтыя імёны. Матэрыял засвоены, калі вы здолейце адказаць на пытанні, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Лікі, Л.

2.4. Заданні на засваенне геаграфічных назваў

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, складзіце геаграфічны слоўнік, пазначыўшы значнасць для археалагічнай навукі наступных геаграфічных аб'ектаў. Запомніце гэтыя геаграфічныя аб'екты. Матэрыял засвоены, калі вы здолейце адказаць на пытанні, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

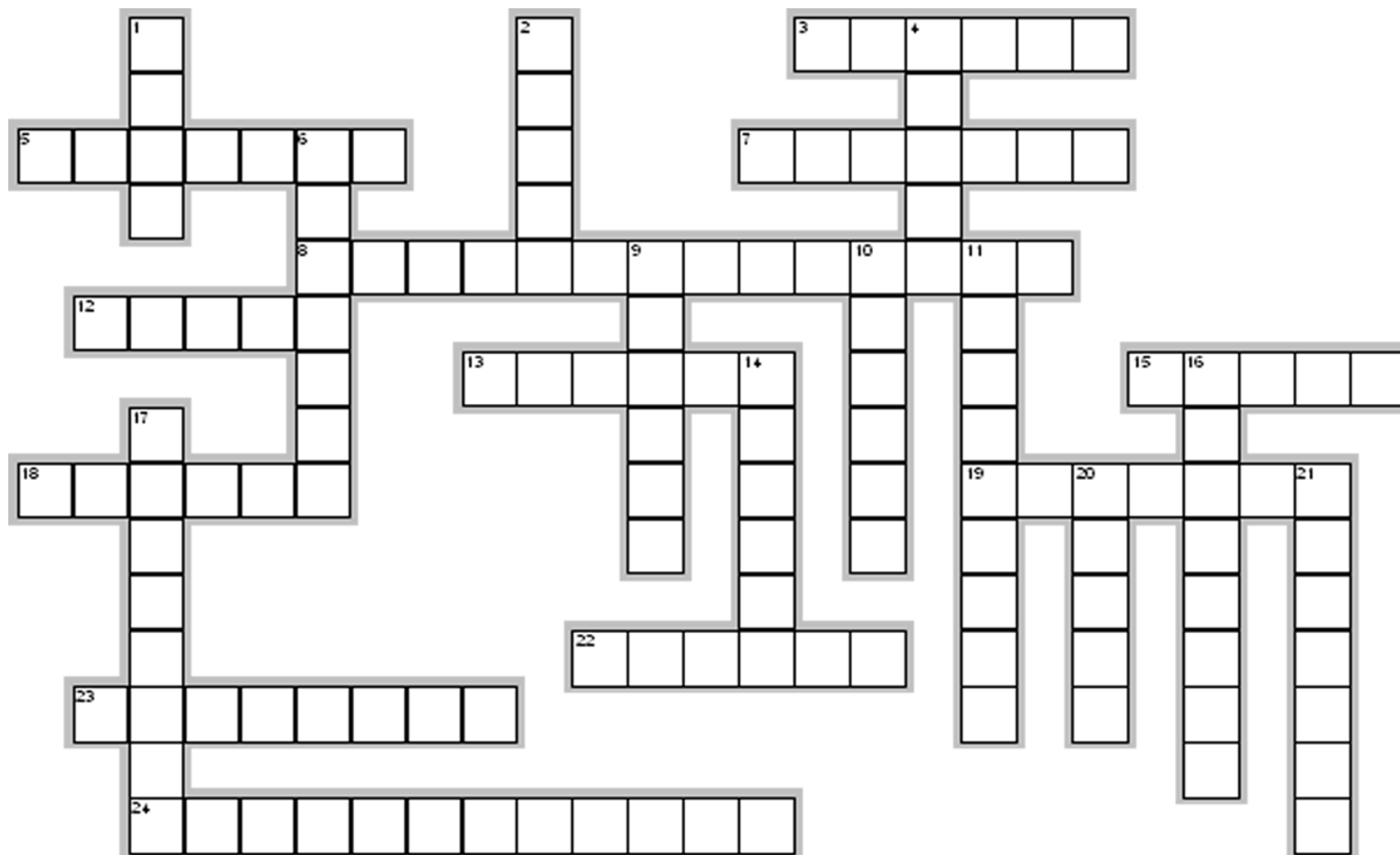
1. Альтаміра
2. Бердыж
3. Левант
4. Ля Ферасі
5. Неандэрталь
6. Пэдро Фурада
7. Сэнт Ашэль
8. Тэра Амата
9. Фукуі
10. Чжоўкоўдзянь
11. Шанідар
12. Юравічы
13. Ява, в.

2.5. Заданні на засваенне храналогіі

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, пазначце даты наступных падзей (працэсаў). Запомніце гэтыя даты. Матэрыял засвоены, калі вы здолейце адказаць на пытанні, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. З'яўленне неандэртальцаў
2. З'яўленне першых людзей
3. Храналагічныя межы алдувайскай эпохі
4. Храналагічныя межы верхняга палеаліту
5. Храналагічныя межы каменнага веку
6. Храналагічныя межы ніжняга палеаліту
7. Храналагічныя межы палеаліту
8. Храналагічныя межы сярэдняга палеаліту
9. Храналагічныя межы эпохі арыньяк
10. Храналагічныя межы эпохі ашэль
11. Храналагічныя межы эпохі мадлен
12. Храналагічныя межы эпохі мусцье

2.6. Творчае заданне (крыжаванка)



Па гарызанталі:

3. Рубячая прылада працы, якая складалася з тапарышча і рабочай часткі
5. Каменная масіўная прылада працы для апрацоўкі скур і дрэва
7. Канкрэцыя каменнай сыравіны, прызначаная для атрымання нарыхтовак
8. Каменная рэжучая прылада працы з заостраным канцом, даўжынёй да 10 см
12. Колючая зброя з доўгім дрэўкам і наканечнікам
13. Каменная раннепалеалітычная прылада працы міндалепадобнай або авальнай формы, вырабленая шляхам двухбаковай аббіўкі
15. Востраканечная каменная прылада працы з паралельнымі краямі, прызначаная для разьбы па косці, рогу або дрэве
18. Кідальны снарад лука, прызначаны для паражэння цэлі на адлегласці
19. Каменная пласціна з выпуклым рабочым краем для выскаблівання скуры, апрацоўкі рога, косці і дрэва
22. Прылада ўдарнага дзеяння для здабычы рыбы і вадаплаваючых звяроў у выглядзе стрыжня з зубцамі
23. Каменны скол, даўжыня якога ў два і больш разоў перавышае шырыню
24. Прылада для апрацоўкі каменю ў тэхніцы адціскання

Па вертыкалі:

1. Рэжучая прылада для жніва
2. Галечная прылада працы, у якой рабочы край абабіты з аднаго боку
4. Тое ж, што і клівер
6. Тэхніка расшчаплення крэменя, пры якой адзін бок нуклеуса папярэдне апрацоўваецца для прыдання адшчэпу пэўных формы і памера, а адбіўка адбываецца ад краёў нуклеуса да яго цэнтра
9. Ніжнепалеалітычная прылада трапецыяпадобнай або трохвугольнай формы з папярочным рабочым краем
10. Галечная прылада працы, у якой рабочы край абабіты з двух бакоў
11. Калекцыя вырабаў, якая ўключае пэўны набор тыпаў і дазваляе меркаваць, што яны з'яўляюцца прадуктам аднаго і таго ж грамадства
14. Асколак, адзелены ад кавалка крэменя з мэтай вырабу прылады працы
16. Інструмент для апрацоўкі каменю, які дазваляў вырабляць іншыя віды каменных прылад шляхам сколвання
17. Касцяная прылада працы, якая выкарыстоўвалася для таго, каб зрабіць адтуліну ў скуры жывёл
20. Спосаб другой апрацоўкі каменных прылад шляхам зняцця з іх бакоў адшчэпаў або лускавінак
21. Камень, асноўная сыравіна для вырабу прылад працы

2.7. Пытанні для самакантроля

1. Назавіце перыядызацыю палеаліту.
2. Вызначыце характэрныя асаблівасці алдувайскай эпохі.
3. Вызначыце характэрныя рысы ашэльскай эпохі.
4. Ахарактарызуйце асноўныя прылады ашэльскай эпохі.
5. Ахарактарызуйце характэрныя рысы мусцьерскай эпохі.
6. Ахарактарызуйце асноўныя тэхнікі апрацоўкі каменю мусцьерскага часу.
7. Назавіце метады і прылады для палявання мусцьерскага часу.
8. Дайце характарыстыку жылля і пахавальных комплексаў мусцьерскага часу.
9. Назавіце перыядызацыю верхняга палеаліту.
10. Вызначыце накірункі пашырэння айкумены ў верхнім палеаліце.
11. Вызначыце характэрныя рысы культур арыньяк, салютрэ і мадлен.
12. Зрабіце характарыстыку жылляў і адзення эпохі верхняга палеаліту.
13. Зрабіце характарыстыку асноўных промыслаў верхняга палеаліту.
14. Назавіце характэрныя асаблівасці верхняга палеаліту Беларусі.
15. Ахарактарызуйце працэс зараджэння і асноўныя рысы мастацтва верхняга палеаліту.

2.8. Дадатковая літаратура па тэме

1. Брей У., Трамп Д. Археологический словарь: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1990.
2. Гальперина Г.А., Доброва Е.В. Популярная история археологии. – М.: Вече, 2002.
3. Заря человечества / Пер. с англ. В. Федяниной. – М.: ТЕРРА–Книжный клуб, 1998. – (Энциклопедия «Всеобщая иллюстрированная история»).
4. Мартынов А.И. Археология: Учебник. – М.: Высш. шк., 1996.
5. Матюшин Г.Н. Археологический словарь. – М.: Просвещение: АО «Учеб. Лит.», 1996.
6. Монгайт А.Л. Археология Западной Европы. Ч. 1: Каменный век. – М.: Наука, 1973.
7. Чарняўскі М.М. Ілюстраваная гісторыя старадаўняй Беларусі: Першабытны перыяд / М.М. Чарняўскі. – Мн.: Выд. Цэнтр БДУ, 2003.

Тэма 3. Мезаліт

3.1. План тэмы

1. Агульная характарыстыка мезаліту.
2. Культуры мезаліту.
3. Мезалітычныя індустрыі.
4. Мастацтва мезаліту.

3.2. Заданні на засваенне тэрміналогіі

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, складзіце тэрміналагічны слоўнік, патлумачыўшы прапанаваныя паняцці. Запомніце гэтыя тэрміны. Тэрміны засвоены, калі вы здолейце раскрыць іх сэнс, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Абсідыян
2. Абшчына
3. Азільская культура
4. Культура маглемозэ
5. Мезаліт
6. Мікраліты
7. Натуфійская культура
8. Правадыр
9. Гардэнуазская культура
10. Урадлівы Паўмесяц
11. Човен
12. Эпіпалеаліт

3.3. Заданні на засваенне геаграфічных назваў

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, складзіце геаграфічны слоўнік, пазначыўшы значнасць для археалагічнай навукі наступных геаграфічных аб'ектаў. Запомніце гэтыя геаграфічныя аб'екты. Матэрыял засвоены, калі вы здолейце адказаць на пытанні, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Зараўт-Камар
2. Зараўт-Сай
3. Эль-Вад

3.4. Заданні на засваенне храналогіі

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, пазначце даты наступных падзей (працэсаў). Запомніце гэтыя даты. Матэрыял засвоены, калі вы здолейце адказаць на пытанні, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Храналагічныя межы мезаліту
2. Храналагічныя межы азільскай культуры
3. Храналагічныя межы культуры тардэнуаз
4. Храналагічныя межы натуфійскай культуры
5. Храналагічныя межы культуры маглемозэ

3.5. Творчыя заданні

1. Правядзіце параўнаўчы аналіз мастацтва палеаліту і мезаліту.
2. Картаграфуйце шляхі распаўсюджвання мікралітычных тэхнік
3. Апішыце тэхналогію вырабу складовых прылад працы
4. На падставе якой адметнасці складовых прылад працы натуфійцаў вызначаны іх пераход да земляробства?
5. Якія кліматычныя змены адбываліся на працягу эпохі мезаліту?

3.6. Пытанні для самакантроля

Адкажыце на прапанаваныя пытанні. Матэрыял лічыцца засвоеным, калі вы здолейце адказаць на пытанні без выкарыстання дадатковага матэрыялу.

1. Вызначыце этапы кліматычных зменаў у эпоху мезаліту.
2. Назавіце сутнасць новай стратэгіі адаптацыі паляўнічых-збіральнікаў у эпоху мезаліту.
3. Дайце характарыстыку раннепершабытнай мезалітычнай абшчыны.
4. Вызначыце сутнасць тэрміна “эпіпалеаліт”.
5. Ахарактарызуйце асноўныя рынкі абмену мезаліту.
6. Ахарактарызуйце асноўныя тыпы жылля і стаянак мезаліту.
7. Назавіце асноўныя рысы азільскай і тардэнуазскай культур.
8. Дайце характарыстыку першых земляробчых культур мезаліту.
9. Дайце характарыстыку асноўных тэхнік апрацоўкі каменю эпохі мезаліт.
10. Вызначыце асноўныя рысы мезалітычнага мастацтва.

3.6. Дадатковая літаратура па тэме

1. Алексеев В.П., Першиц А.И. История первобытного общества: Учеб. По спец. «История». – 5-е изд., испр. – М.: Высш. шк., 1999.
2. Брей У., Трамп Д. Археологический словарь: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1990.
3. Гальперина Г.А., Доброва Е.В. Популярная история археологии. – М.: Вече, 2002.
4. Заря человечества / Пер. с англ. В. Федяниной. – М.: ТЕРРА–Книжный клуб, 1998. – (Энциклопедия «Всеобщая иллюстрированная история»).
5. Мартынов А.И. Археология: Учебник. – М.: Высш. шк., 1996.
6. Матюшин Г.Н. Археологический словарь. – М.: Просвещение: АО «Учеб. Лит.», 1996.
7. Монгайт А.Л. Археология Западной Европы. Ч. 1: Каменный век. – М.: Наука, 1973.
8. Чарняўскі М.М. Ілюстраваная гісторыя старадаўняй Беларусі: Першабытны перыяд / М.М. Чарняўскі. – Мн.: Выд. Цэнтр БДУ, 2003.

Тэма 4. Неаліт

4.1. План тэмы

1. Агульная характарыстыка неаліту.
2. Прылады, асноўныя катэгорыі рэчаў і рамёствы неалітычнай эпохі.
3. Жытлы і пасяленні неалітычнай эпохі.
4. Гаспадарка неаліту.
5. Асаблівасці неаліту Еўропы.
6. Асаблівасці пахавальных помнікаў неаліту.
7. Мастацтва неаліту.

4.2. Заданні на засваенне тэрміналогіі

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, складзіце тэрміналагічны слоўнік, патлумачыўшы прапанаваныя паняцці. Запомніце гэтыя тэрміны. Тэрміны засвоены, калі вы здолейце раскрыць іх сэнс, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Верхнедняпроўская культура
2. Вытвараючая гаспадарка
3. Даместыкацыя
4. Днепра-данецкая культура
5. Дэмаграфічны выбух
6. Кампінійская культура
7. Кераміка
8. Культура грабенчата-накольчатой керамікі
9. Культура лінейна-стужкавай керамікі
10. Культура шарападобных амфар
11. Нарвенская культура
12. Неаліт
13. Неалітычная рэвалюцыя
14. Нёманская культура
15. Протагорад
16. Тэкстыль
17. Тэль

4.3. Заданні на засваенне геаграфічных назваў

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, складзіце геаграфічны слоўнік, пазначыўшы значнасць для археалагічнай навукі наступных геаграфічных аб'ектаў. Запомніце гэтыя геаграфічныя аб'екты. Матэрыял засвоены, калі вы здолейце адказаць на пытанні, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Анатолія
2. Атыка
3. Бодэнскае возера
4. Іерыхон
5. Месапатамія
6. Фесалія
7. Чатал-Хююк

4.4. Заданні на засваенне храналогіі

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, пазначце даты наступных падзей (працэсаў). Запомніце гэтыя даты. Матэрыял засвоены, калі вы здолейце адказаць на пытанні, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Даместыкацыя авечкі
2. Даместыкацыя казы
3. Даместыкацыя каровы
4. Даместыкацыя свінні
5. Храналагічныя межы неаліту

4.5. Пытанні для самакантроля

1. Пералічыце асноўныя формы вытворчай гаспадаркі неаліту.
2. Дайце характарыстыку працэса перахода да земляробства ў краінах Урадлівага Паўмесяца.
3. Назавіце асноўныя протагарады эпохі неаліту і першыя цэнтры вытворчай гаспадаркі.
4. Назавіце першыя культурныя расліны неаліту.
5. Дайце характарыстыку домабудаўніцтва Месапатаміі ў неаліце.
6. Дайце характарыстыку працэсу здабычы крэменю ў неаліце. Чым абумоўлена ўзрастанне попыту на крэмень?
7. Якія новыя каменныя прылады з'явіліся ў неаліце? Як адбывалася эвалюцыя спосабаў апрацоўкі каменю?

8. Дайце характарыстыку жытла лясной зоны Еўропы ў эпоху неаліту. Асаблівасці забудовы пасялення Скара-Брэй.
9. Назавіце прыёмы і спосабы рыбнай лоўлі ў неаліце.
10. Назавіце асноўныя спосабы вырабу керамічнага посуду ў неаліце.
11. Ахарактарызуйце першыя спосабы прадзення і ткацтва.
12. Вызначыце шляхі распаўсюджвання земляробства ў Еўропе.
13. Вызначыце сутнасць кампінійскай культуры.
14. Дайце агульную характарыстыку неаліту Беларусі.
15. У чым спецыфіка пахавальнага абраду неалітычнай эпохі? Якія буйныя могільнікі гэтага часу вы ведаеце?
16. Дайце пашыраную характарыстыку мастацтва неаліту.

4.6. Творчыя заданні

1. Апішыце паўсядзённае жыццё жыхара протагарада (тэля, тепе, хююка).
2. Апішыце (рэканструйце) працэс земляробства ў эпоху неаліта у залежнасці ад рэгіёна.
3. Апішыце (рэканструйце) тэхнагалічны працэс ткацтва ў эпоху неаліта.
4. Апішыце эвалюцыю тыпаў адзення ў эпоху каменнага веку.
5. Апішыце эвалюцыю керамічнай вытворчасці ў эпоху неаліту.

4.7. Дадатковая літаратура па тэме

1. Брей У., Трамп Д. Археологический словарь: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1990.
2. Гальперина Г.А., Доброва Е.В. Популярная история археологии. – М.: Вече, 2002.
3. Заря человечества / Пер. с англ. В. Федяниной. – М.: ТЕРРА–Книжный клуб, 1998. – (Энциклопедия «Всеобщая иллюстрированная история»).
4. Крывальцэвіч М. Археалёгічныя адкрыцці сьвету. Мн.: Atheneum, 2000.
5. Мартынов А.И. Археология: Учебник. – М.: Высш. шк., 1996.
6. Матюшин Г.Н. Археологический словарь. – М.: Просвещение: АО «Учеб. Лит.», 1996.
7. Монгайт А.Л. Археология Западной Европы. Ч. 1: Каменный век. – М.: Наука, 1973.
8. Чарняўскі М.М. Ілюстраваная гісторыя старадаўняй Беларусі: Першабытны перыяд / М.М. Чарняўскі. – Мн.: Выд. Цэнтр БДУ, 2003.

Тэма 5. Энеаліт і бронзавы век

5.1. План тэмы

1. Агульная характарыстыка энеаліту і бронзавага веку.
2. Індаеўрапейская праблема. Першыя індаеўрапейскія культуры Еўразіі.
3. Каўказскі цэнтр бронзаліцейнай металургіі.
4. Культурны вытворчага энеаліту і бронзавага веку Еўропы.
5. Культурны бронзавага веку Сярэдняй Азіі і Закаўказзя.
6. Мастацтва бронзавага веку.

5.2. Заданні на засваенне тэрміналогіі

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, складзіце тэрміналагічны слоўнік, патлумачыўшы прапанаваныя паняцці. Запомніце гэтыя тэрміны. Тэрміны засвоены, калі вы здолейце раскрыць іх сэнс, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Бронза
2. Бронзавы век
3. Зрубная культура
4. Індаеўрапейская супольнасць
5. Катакомбная культура
6. Кельт
7. Культура лейкападобных кубкаў
8. Культура шарападобных амфар
9. Культура шнуравой керамікі
10. Лужыцкая культура
11. Мегаліты
12. Пальштаб
13. Сосніцкая культура
14. Старажытнаяямная культура
15. Сярэднедняпроўская культура
16. Трыпольская культура
17. Тшцінецкая культура
18. Халкаліт
19. Энеаліт

5.3. Заданні на засваенне персаналій

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, складзіце біяграфічны слоўнік, пазначыўшы значнасць для археалагічнай навукі гістарычных асоб.

Запомніце гэтыя імёны. Матэрыял засвоены, калі вы здолейце адказаць на пытанні, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Джонс, В.

5.4. Заданні на засваенне геаграфічных назваў

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, складзіце геаграфічны слоўнік, пазначыўшы значнасць для археалагічнай навукі наступных геаграфічных аб'ектаў. Запомніце гэтыя геаграфічныя аб'екты. Матэрыял засвоены, калі вы здолейце адказаць на пытанні, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Біскупін

5.5. Заданні на засваенне храналогіі

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, пазначце даты наступных падзей (працэсаў). Запомніце гэтыя даты. Матэрыял засвоены, калі вы здолейце адказаць на пытанні, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Храналагічныя межы бронзавага веку
2. Храналагічныя межы зрубнай культуры
3. Храналагічныя межы катакомбнай культуры
4. Храналагічныя межы сосніцкай культуры
5. Храналагічныя межы тшцінецкай культуры
6. Храналагічныя межы энеаліта

5.6. Пытанні для самакантроля

1. Назавіце асноўныя падыходы да вызначэння храналагічных межаў бронзавага веку.
2. Пералічыце асноўныя цэнтры па здабычы медных і алавяных руд бронзавага веку.
3. Дайце характарыстыку першых вырабаў з металу і тэхналогій апрацоўкі. Што такое пальштаб і кельт?
4. У чым заключаецца спецыялізацыя сельскай гаспадаркі бронзавага веку?
5. Якія сродкі перамяшчэння з'явіліся ў бронзавым веку?

6. Якія змены адбыліся ў сацыяльнай арганізацыі плямёнаў бронзавага веку?
7. Дайце характарыстыку праблемы паходжання індаеўрапейцаў і протагарадскіх цывілізацый Сярэдняй Азіі.
8. Вызначыце асаблівасці культуры шнуровай керамікі (баявых сякер).
9. Вызначыце асаблівасці забудовы Біскупінскага гарадзішча.
10. Вызначыце асаблівасці сімволікі і светаўспрымання бронзавага веку.
11. Дайце характарыстыку андронаўскай культурна-гістарычнай супольнасці.
12. Ахарактарызуйце спецыфіку бронзавага веку лясной зоны Усходняй Еўропы (сярэднедняпроўская і фациянаўскія культуры).
13. Зрабіце характарыстыку абашаўскай культурнай супольнасці.
14. Вызначыце своеасаблівыя рысы мастацтва бронзавага веку.
15. Дайце характарыстыку мегалітычных культур Еўропы.

5.7. Творчыя заданні

1. Картаграфуйце распаўсюджванне тэхналогіі атрымання бронзы.
2. Што такое вялікі грамадскі падзел працы? Якія тры вялікія грамадскія падзелы працы існавалі ў гісторыі чалавецтва?
3. Намалуйце дрэва індаеўрапейскіх моў. Вызначыце генетычныя сувязі беларускай мовы і іншых індаеўрапейскіх моў (ад якіх моў паходзіць, да якіх найбольш блізкая).
4. Зрабіце табліцу “Параўнаўчы аналіз катакомбнай і зарубінецкай культур”. Крытэрыі для параўнання абярыце самастойна.
5. Зрабіце план Біскупінскага гарадзішча

5.8. Дадатковая літаратура па тэме

- Брей У., Трамп Д. Археологический словарь: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1990.
- Гальперина Г.А., Доброва Е.В. Популярная история археологии. – М.: Вече, 2002.
- Ісаенка У.Ф., Калечыц І.Г. Сосніцкая культура // Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыкл. / Беларус. энцыкл.; Рэдкал.: В.В. Гетаў і інш. – Мінск: БелЭн, 1993. – С. 582
- Калечыц А.Г. Сярэднедняпроўская культура // Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыкл. / Беларус. энцыкл.; Рэдкал.: В.В. Гетаў і інш. – Мінск: БелЭн, 1993. – С. 600.
- Крывальцэвіч М. Археалогія адкрыцці сьвету. Мн.: Atheneum, 2000.
- Мартынов А.И. Археология: Учебник. – М.: Высш. шк., 1996.

- Матюшин Г.Н. Археологический словарь. – М.: Просвещение: АО «Учеб. Лит.», 1996.
- Монгайт А.Л. Археология Западной Европы. Ч. 1: Каменный век. – М.: Наука, 1973.
- Монгайт А.Л. Археология Западной Европы. Ч. 2: Бронзовый железный века. – М.: Наука, 1974.
- Чарняўскі М.М., Крывальцэвіч М.М. Бронзавы век // Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыкл. / Беларус. энцыкл.; Рэдкал.: В.В. Гетаў і інш. – Мінск: БелЭн, 1993. – С. 97.

Тэма 6. Жалезны век і сярэднявек

6.1. План тэмы

1. Агульная характарыстыка жалезнага веку.
2. Гальштат і латэн. Паморская і пшэворская культуры.
3. Культуры стэпаў Усходняй Еўропы.
4. Культуры балцкіх плямёнаў.
5. Культуры фіна-уграў.
6. Заходнееўрапейскае сярэднявек.
7. Славянскія культуры жалезнага веку і ранняга сярэднявек.

6.2. Заданні на засваенне тэрміналогіі

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, складзіце тэрміналагічны слоўнік, патлумачыўшы прапанаваныя паняцці. Запомніце гэтыя тэрміны. Тэрміны засвоены, калі вы здолейце раскрыць іх сэнс, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Балты
2. Банцараўска-тушамлінская культура
3. Гальштат
4. Жалезны век
5. Зарубінецкая культура
6. Звярыны стыль
7. Кельты
8. Кімерыйцы
9. Крыца
10. Культура падклёшавых пахаванняў
11. Культура тыпу Корчак
12. Культура тыпу Лукі-Райкавецкай
13. Латэн
14. Мілаградская культура
15. Мяхі
16. Паморская культура
17. Печ-домніца
18. Пражская культура
19. Пшэворская культура
20. Раменска-боршаўская культура
21. Сарматы
22. Скіфы
23. Сопла
24. Трохполле

25. Фіна-угры
26. Цэментацыя жалеза

6.3. Заданні на засваенне геаграфічных назваў

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, складзіце геаграфічны слоўнік, пазначыўшы значнасць для археалагічнай навукі наступных геаграфічных аб'ектаў. Запомніце гэтыя геаграфічныя аб'екты. Матэрыял засвоены, калі вы здолейце адказаць на пытанні, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Аркона
2. Гнёздава
3. Хатомель

6.4. Заданні на засваенне храналогіі

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, пазначце даты наступных падзей (працэсаў). Запомніце гэтыя даты. Матэрыял засвоены, калі вы здолейце адказаць на пытанні, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Храналагічныя межы гальштату
2. Храналагічныя межы жалезнага веку
3. Храналагічныя межы зарубінецкай культуры
4. Храналагічныя межы латэну
5. Храналагічныя межы мілаградскай культуры
6. Храналагічныя межы пражскай культуры
7. Храналагічныя межы пшэворскай культуры

6.5. Пытанні для самакантроля

1. Калі ўпершыню чалавецтва пазнаёмілася з жалезам?
2. У чым сутнасць працэсу сырадутнага атрымання жалеза?
3. Што прынесла чалавецтву масавае распаўсюджанне жалезных вырабаў?
4. Назавіце своеасаблівыя рысы паморскай культуры.
5. Вызначыце істотныя рысы пшэворскай культуры.
6. Дайце характарыстыку культур кімерыяцаў, скіфаў і сарматаў.
7. Вызначыце асноўныя рысы днепра-дзвінскай культуры і культуры штрыхаванай керамікі.
8. Дайце характарыстыку мілаградскай і зарубінецкай культур.

9. Вызначыце істотныя рысы культуры Банцараўшчына-Тушамля.
10. Дайце характарыстыку асноўных рыс фіна-угорскіх культур.
11. Дайце характарыстыку развіцця аграрных адносін у Заходняй Еўропе ў VI – XV стст.
12. Якія значныя тэхнічныя вынаходніцтвы з’явіліся ў Еўропе ў Сярэднявекі?
13. Пералічыце асноўныя металургічныя цэнтры сярэднявечнай Еўропы.
14. Якія асноўныя этапы прайшло фарміраванне славянскай культуры?
15. Дайце характарыстыку першых славянскіх культур (Прага-Корчак, раменска-боршаўскай, лукі-райкавецкай).
16. Якія змены адбыліся ў развіцці сельскай гаспадаркі славян у VI – XI стст.?
17. Як археалагічныя помнікі адлюстроўваюць вераванні старажытных славян?
18. Калі і якім чынам адбываецца пашырэнне хрысціянства на землях усходніх славян?
19. Якія агульныя рысы славянскай культуры VI–VIII стст. вы можаце назваць?
20. Які абрад пахавання быў распаўсюджаны ва ўсходніх славян у VI – VIII стст.?
21. Назавіце асноўныя рысы развіцця матэрыяльнай культуры заходніх славян у VI – XI стст.
22. У чым спецыфіка развіцця матэрыяльнай культуры паўднёвых славян у VI – XI стст.?

6.6. Творчыя заданні

1. Намалуйце схему печы-домніцы, падрыхтаванай да варкі жалеза. Падпішыце неабходныя элементы.
2. Зрабіце графічную рэканструкцыю аднаго з даследаваных археалагічна паганскіх капішчаў.
3. Зрабіце табліцу “Параўнаўчы аналіз днепра-дзвінскай культуры і культуры штрыхаванай керамікі”. Крытэрыі для параўнання абярыце самастойна.
4. Зрабіце табліцу “Параўнаўчы аналіз мілаградскай і зарубінецкай культур”. Крытэрыі для параўнання абярыце самастойна.
5. Якія з зараз існуючых этнасаў адносяцца да фіна-уграў?

6.7. Дадатковая літаратура па тэме

1. Брей У., Трамп Д. Археологический словарь: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1990.
2. Всемирная история. В 10 томах. Гл. ред. Е.М. Жуков. Т. 3. – М.: Государственное издание политической литературы, 1957.
3. Вяргей В., Трымер В. Раннеславянскае паселішча Петрыкаў-2 на р. Прыпяць // Гістарычна-археалагічны зборнік. – 2003. – № 18. – С. 151–187.
4. Вяргей В.С. Хатомель // Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыкл. / Беларус. энцыкл.; Рэдкал.: В.В. Гетаў і інш. – Мінск: БелЭн, 1993. – С. 632–633.
5. Гальперина Г.А., Доброва Е.В. Популярная история археологии. – М.: Вече, 2002.
6. Егарэйчанка А.А. Мілаградская культура // Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыкл. / Беларус. энцыкл.; Рэдкал.: В.В. Гетаў і інш. – Мінск: БелЭн, 1993. – С. 427–428.
7. Егорейченко А.А. Культуры штрихованной керамики / А.А. Егорейченко. – Минск: БГУ, 2006. – 207 с.: ил.
8. Зайкоўскі Э.М., Дучыц Л.У., Ляўко Э.А. Свяцілішчы // Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыкл. / Беларус. энцыкл.; Рэдкал.: В.В. Гетаў і інш. – Мінск: БелЭн, 1993. – С. 560–561.
9. История средних веков: В 2 т. Учебник / Под ред. С.П. Карпова. – Т. 1. – 2-е изд. – М.: Изд-во МГУ; ИНФРА-М, 2001.
10. Ісаенка У.Ф., Каробушкіна Т.М. Земляробства // Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыкл. / Беларус. энцыкл.; Рэдкал.: В.В. Гетаў і інш. – Мінск: БелЭн, 1993. – С. 274–275.
11. Максаковский В.П. Историческая география мира: Учебное пособие для вузов. – М.: Экопрос, 1997.
12. Мартынов А.И. Археология: Учебник. – М.: Высш. шк., 1996.
13. Матюшин Г.Н. Археологический словарь. – М.: Просвещение: АО «Учеб. Лит.», 1996.
14. Мітрафанаў А.Р. Банцараўская культура // Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыкл. / Беларус. энцыкл.; Рэдкал.: В.В. Гетаў і інш. – Мінск: БелЭн, 1993. – С. 72–73.
15. Мітрафанаў А.Р. Малышкі // Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыкл. / Беларус. энцыкл.; Рэдкал.: В.В. Гетаў і інш. – Мінск: БелЭн, 1993. – С. 393–394.
16. Монгайт А.Л. Археология Западной Европы. Ч. 2: Бронзовый железный века. – М.: Наука, 1974.
17. Побаль Л.Д. Зарубінецкая культура // Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыкл. / Беларус. энцыкл.; Рэдкал.: В.В. Гетаў і інш. – Мінск: БелЭн, 1993. – С. 263–264.
18. Побаль Л.Д. Чаплін // Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыкл. / Беларус. энцыкл.; Рэдкал.: В.В. Гетаў і інш. – Мінск: БелЭн, 1993. – С. 641

19. Страницы истории науки и техники / В.А. Кириллин. – М.: Наука, 1989.
20. Сядоў В.В. Славяне // Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыкл. / Беларус. энцыкл.; Рэдкал.: В.В. Гетаў і інш. – Мінск: БелЭн, 1993. – С. 567–574.
21. Шадыра В.І. Днепра-дзвінская культура // Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыкл. / Беларус. энцыкл.; Рэдкал.: В.В. Гетаў і інш. – Мінск: БелЭн, 1993. – С. 227.
22. Шадыра В.І. Фіна-ўгры // Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыкл. / Беларус. энцыкл.; Рэдкал.: В.В. Гетаў і інш. – Мінск: БелЭн, 1993. – С. 630.

Тэма 7. Старажытная Русь.

7.1. План тэмы

1. Узнікненне Русі.
2. Усходнеславянская вёска.
3. Гандлёвыя сувязі.
4. Дружынныя курганы на Русі.
5. Распаўсюджванне пісьменства.
6. Феадальна-ўласніцкія замкі.
7. Гарады ўсходніх славян.

7.2. Заданні на засваенне тэрміналогіі

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, складзіце тэрміналагічны слоўнік, патлумачыўшы прапанаваныя паняцці. Запомніце гэтыя тэрміны. Тэрміны засвоены, калі вы здолейце раскрыць іх сэнс, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Ганчарнае кола
2. Горад
3. Дзяцінец
4. Дружынныя курганы
5. Замак
6. Пасад
7. Русь
8. Торг
9. Харомы
10. Шлях “з варагаў у грэкі”

7.3. Заданні на засваенне персаналій

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, складзіце біяграфічны слоўнік, пазначыўшы значнасць для археалагічнай навукі гістарычных асоб. Запомніце гэтыя імёны. Матэрыял засвоены, калі вы здолейце адказаць на пытанні, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Алег
2. Аскольд
3. Дзёр
4. Залізняк А.
5. Рыбакоў Б.

6. Талочка П.
7. Яраслаў Мудры

7.4. Заданні на засваенне геаграфічных назваў

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, складзіце геаграфічны слоўнік, пазначыўшы значнасць для археалагічнай навукі наступных геаграфічных аб'ектаў. Запомніце гэтыя геаграфічныя аб'екты. Матэрыял засвоены, калі вы здолейце адказаць на пытанні, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Вішчынскі замак
2. Кіеў
3. Менск
4. Ноўгарад
5. Полацк

7.5. Заданні на засваенне храналогіі

Карыстаючыся лекцыйным матэрыялам, пазначце даты наступных падзей (працэсаў). Запомніце гэтыя даты. Матэрыял засвоены, калі вы здолейце адказаць на пытанні, не карыстаючыся дадатковым матэрыялам.

1. Будаўніцтва Дзесяцінай царквы ў Кіеве
2. Будаўніцтва Сафійскага сабора ў Кіеве
3. Будаўніцтва Сафійскага сабора ў Ноўгарадзе
4. Будаўніцтва Сафійскага сабора ў Полацку
5. Мангола-татарскае нашэсце
6. Пачатак хрышчэння Русі
7. Першая летапісная ўзгадка Кіева
8. Першая летапісная ўзгадка Полацка

7.6. Пытанні для самакантроля

1. Пералічыце першыя гарады на тэрыторыі Русі паводле першай узгадкі ў летапісах.
2. Дайце характарыстыку працэсу станаўлення пачатковага ядра Старажытнай Русі.
3. Дайце характарыстыку працэсу змянення планіровачнай структуры вёскі ў IX – XII стст.
4. Якія агракультуры вырошчваліся на Русі? Зрабіце характарыстыку жывёлагадоўлі.

5. Якія прылады апрацоўкі глебы былі пашыраны ў Старажытнай Русі?
6. Дайце характарыстыку курганных пахаванняў Русі.
7. Дайце характарыстыку гандлёвых сувязяў старажытнай Русі.
8. Раствлумачце сутнасць тэрміну «дружынныя курганы».
9. Вызначыце этапы распаўсюджвання пісьменства на Русі.
10. Якую функцыю выконвалі феадальна-ўласніцкія замкі?
11. Назавіце асноўныя прыкметы ўсходнеславянскага гарада.
12. Пералічыце тры шляхі станаўлення ўсходнеславянскіх гарадоў.
13. Дайце характарыстыку тапаграфічнай структуры Полацка, Кіева, Ноўгарада,
14. Дайце характарыстыку тапаграфічнай структуры Менска на Менцы і Менска на Свіслачы.
15. Якія гарады Беларусі найбольш пацярпелі ад нашэсця мангола-татараў?

7.7. Творчыя заданні

1. Нанясце на карту гандлёвыя шляхі, якія праходзілі праз усходнеславянскія землі ў старажытнарускую эпоху.
2. Намалюйце план феадальнага старажытнарускага гарада, пазначыўшы неабходныя элементы гарадской тапаграфічнай структуры.
3. Зрабіце табліцу “Параўнаўчы аналіз гісторыі і архітэктуры Кіеўскага, Наўгародскага і Полацкага Сафійскіх сабораў”. Крытэрыі для параўнання абярыце самастойна.
4. Якія знаходкі сведчаць аб прысутнасці ў старажытнарускіх землях варагаў? У якіх гарадах, зыходзячы з даных археалогіі, варажскі элемент адыгрываў меншую ролю?

7.8. Дадатковая літаратура па тэме

1. Авдусин Д.А. Основы археологии: Учеб. для вузов по спец. «История». – М.: Высш. шк., 1989.
2. Гальперина Г.А., Доброва Е.В. Популярная история археологии. – М.: Вече, 2002.
3. Звяруга Я.Г. Сельскія паселішчы // Археалогія Беларусі. У 4 т. Т. 3. Сярэдневяковы перыяд (IX–XIII стст.) / Я.Г. Звяруга, Т.М. Каробушкіна, П.Ф. Лысенка, Г.В. Штыхаў; Навук. рэд. П.Ф. Лысенка. – Мн.: Беларуская навука, 2000. – С. 110–132.
4. Мартынов А.И. Археология: Учебник. – М.: Высш. шк., 1996.
5. Рафальский О. Русь изначальная // Родина. 2007. № 6. С. 90–92.

6. Толочко П.П. Киев и Киевская земля в эпоху феодальной раздробленности XII–XIII вв. – Киев: Наукова думка, 1980.
7. Штыхаў Г.В. Гарады Паўночнай і Цэнтральнай Беларусі // Археалогія Беларусі. У 4 т. Т. 3. Сярэднявеквы перыяд (IX – XIII стст.) / Я.Г. Звяруга, Т.М. Каробушкіна, П.Ф. Лысенка, Г.В. Штыхаў; Навук. рэд. П.Ф. Лысенка. – Мн.: Беларуская навука, 2000. – С. 171–228.
8. Янин В. Дары новгородской почвы // Родина. – 2006. – № 4. – С. 16–20.